

Vasile-Lucian V. GOLDAN

Faculty of History, University „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

THE ESTABLISHMENT OF THE
SEMINAR FROM SOCOLA – THE FIRST
INSTITUTION OF RELIGIOUS
EDUCATION IN MOLDAVIA
(1803-1806)

Case
Study

Keywords

*Socola seminar,
Veniamin Costachi,
Theological school*

Abstract

The seminar from Socola, later named „Veniamin Costachi”, after the name of the Metropolitan of Moldavia, is one of the oldest schools both in Moldavia and in Romania, being the first seminar in the country. Its activity has unfolded - and is still ongoing - for more than two centuries. Even though the institution itself was functioning in more than one real estate and had some periods of disruption due to the various shortcomings or to the political situation, the seminar continued to remain in the living memory of history as one of Iași and later Romania's elite schools. Although the emergence of this school is relatively close to contemporaneity, historiography feels the need for some clarification on the date of foundation and on those who have contributed to the emergence and development of this school.

DATA ÎNFIINȚĂRII

Istoria celei mai vechi instituții religioase de învățământ din Moldova începe odată cu debutul secolului al XIX –lea. Data înființării acestei școli este și a fost una disputată de istorici. Prima mențiune referitoare la data întemeierii acestei instituții de învățământ se află într-un articol din anul 1834, care menționează anul 1804, ca an al întemeierii seminarului de la Socola: „Le Séminaire de Socola, fondé l’an 1804” (*Albina Românească*, 1834). O altă mențiune, de această dată din 1848, precizează ca dată de întemeiere anul 1803 (*Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1848). Următoarele două mențiuni, păstrând oridinea cronologică se regăsesc zece ani mai târziu, în lucrările lui N. Istrati (Istrati, 1858) și Gh. Asachi (Asachi, 1858) ambii menționând că data înființării Seminarului este anul 1804.

În decursul istoriei au existat păreri ce au susținut ambele variante. Constantin Erbiceanu menționează că la Mănăstirea Socola din Iași, mitropolitul Veniamin pune bazele primului „Seminar românesc la 1804” (Erbiceanu, 1885). Idee este preluată de V. A. Urechia (Urechia, 1892) dar se găsește în contradicție cu afirmația lui Gheorghe Ghibănescu. Acesta din urmă, povestește depre un monah Isaia care a venit în anul 1803 la Socola pentru a studia: „...au venit aici la mănăstirea Socolei, în anul 1803...” (Ghibănescu, 1903)

Cel ce aduce lămuriri cu privire la acest subiect este Constantin Adamescu care, publică în anul 1904, un manuscris găsit în Academia Română (nr. 1462-3-4-5), semnat de către însuși Veniamin Costachi: „Acest prolog ce are în sine cuvinte pe trei luni: Martie, Aprilie și Mai s-au afierosit de smerenia noastră școlii de la mănăstirea Socola, care s-au făcut acum pentru învățătura feciorilor de preoți, spre a noastră pomenire 1803, noiembrie 2” (Adamescu, 1904). Adamescu concluzionează că Seminarul s-a întemeiat în sepiembrie 1803, iar clădirea propriu-zisă a imobilului, cea de la mănăstirea Socola, a început în anul 1804, după cum se poate citi pe o inscripție în piatră din acel an.

Concluzia lui Adamescu are la bază și primul hrisov general al școlilor, dat de Domnitorul Alexandru Constantin Moruzzi, la data de 24 mai a anului 1803. Aici se menționează faptul că se înființează școli cu predare în limba greacă și românească în Iași, Focșani, Galați, Bârlad și Chișinău, se face cunoscută grila de salarizare a cadrelor didactice, veniturile școlilor și alte aspecte de ordin administrativ (Adamescu, 1904) Tot în același an, Domnitorul mai emite încă alte două documente, unul la data de 26 iulie (Adamescu, 1904) – prin care se hotărăște mutarea călugărițelor

ce se aflau la mănăstirile Văratec, Socola și la Prapa Doamna (Sfânta Parascheva Iași) în Mănăstirea Agapia, iar călugăriții din Agapia să vină în locul maicilor de la Socola (Erbiceanu, 1885). Această mutare a monahilor a provocat o adevărată dispută. La Agapia a fost dusă obștea de la Socola în frunte cu stareța lor, sora ierarhului Veniamin. Parte a călugăriților de la Agapia au refuzat să vină la Iași și au fost rânduiți la mănăstirea Neamț unde nu au fost primiți de cei de acolo: „...văzând el (Veniamin) că sora sa, nu numai că și-a lăsat bărbatul și umblă cu Moscalii: ci însă voiește să și fugă cu dânșii, pentru aceea cu mare nevoie a luându-o o au trimis la mănăstirea Văratecului spre pază! Și după vreo câțiva ani o au și călugărit. Și fiindcă era mitropolit, fără să socotească vreun păcat ceva, au izgonit pe călugăriții din Agapia. Și au sălășluit acolo călugărițe punând pe sora sa stareța Mănăstirii Agapia. În care loc era blestem ctitoricesc că să numai șază femei, ci nici să calce”. (Bobulescu, 1933) – iar altul, la data de 1 septembrie a aceluiași an. Acest din urmă hrisov este considerat actul prin care a luat ființă Seminarul de la Socola.

În hrisov se menționează necesitatea mutării maicilor la Agapia – erau prea aproape de oraș, ieșeau din mănăstire și erau des întâlnite prin târguri, umblând după milostenie – cât și faptul că, la Socola să „se așeze o școală de dascăli moldovenești care să fie pentru învățătura feciorilor de preoți, diaconi, care la vremea lor numai dintru aceia să se hirotonească preoți și toate veniturile acestei mănăstiri să fie pentru plata dascălilor și a altor trebuincioase ale școlii” (Adamescu, 1904).

FONDATORII SEMINARULUI

Următoare controversă, după cea a stabilirii anului întemeierii seminarului, este legată de cea a întemeietorului său. Constantin Erbiceanu, iar mai apoi V. A. Urechia citează „o legendă ulterioară raportată în *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, nr. 34, din 1848 (...) în care, pretinde că, Mitropolitul Veniamin în pizma boierilor, care nu puteau suferi ridicarea la treapta de boier a fiilor din popor, s-a hotărât să facă seminarul de la Socola” (Urechia, 1892). Din această afirmație suntem tentați să credem că doar mitropolitul Veniamin a fost cel care a întemeiat școala de la Socola. Cu toate acestea, V. A. Urechia în lucrarea „Istoria Școlilor” critică afirmația lui C. Erbiceanu – din „Istoria Seminarului Veniamin” – conform căreia, prima grijă a mitropolitului Veniamin a fost aceea de a zidi o școală românească: „...în fine s-a gândit a răspâni și a asigura cultura religioasă Bisericii naționale, pentru care s-au și format planul de a înființa o școală specială pentru cultura intelectuală și morală a clerului românesc”

(Erbiceanu, 1888). Urechia insistă pe faptul că nu Veniamin a venit cu ideea înființării unei școli, acțiune neregăsită în perioada episcopatului său la Huși și Roman, ci el a găsit la Iași un mediu prielnic dezvoltării culturale: „...concluzia noastră este că în Iași, Mitropolitul Veniamin află un mediu ambiant, datorat predecesorilor săi, fie din cler, fie din lumea civilă” (Urechia, 1892). Ideea lui Urechia este preluată și de Gheorghe Adamescu: „se vede că el (Veniamin) găsește o atmosferă favorabilă pentru învățământ, se vede că Iacob (Stamati) căutase și el să convingă pe Domnitor despre necesitatea înființării și organizării școlilor, căci la 24 mai 1803, după anaforaua Divanului, Domnitorul Alexandru Constantin Moruzi da un hrisov, care se poate numi hrisovul *întemeietor al școlilor*” (Adamescu, 1904).

Astfel, un merit deosebit în deschiderea noii instituții îl are însuși Domnitorul Alexandru Moruzzi. Cu toate acestea, Urechia pune acest „merit” al Domnitorului, pe seama unui document emis de Înalta Poartă, prin care Moruzzi „era obligat de a se ocupa de școlile din Moldova de chiar hatichumaiumul Porții de la 1803, al Sultanului Selim al IV –lea. Acesta, la art. 44, se ocupă de școlile țărilor române și impune Domnitorului de a se îngriji de ele, de spitale, de drumuri, printr-o administrație pământescă și nu grecească” (Urechia, 1892).

Din cele prezentate suntem îndreptățiți să credem că înființarea Seminarului de la Socola nu a fost posibilă doar în urma voinței unuia sau a altuia, ci întemeierea acestei școli are la bază mai mulți factori care, împreună cu voința persoanelor implicate a dus la ceea ce în istorie se numește primul seminar de pe teritoriul țărilor române. „Mediul ambiant” găsit de Veniamin, pe care îl menționează atât Urechia, cât și Adamescu este datorat pe deoparte, efortului făcut de mitropolitul Iacob Stamati, de deschiderea și buna lui colaborare cu Alexandru Moruzzi, iar pe de altă parte, de întregul curent al epocii ce încuraja dezvoltarea socio-culturală și administrativ-economică.

NUMĂRUL CURSANȚILOR

Noua școală a reușit să adune încă din primul an un număr însemnat de cursanți. Numărul elevilor – nu se știe dacă a celor din anul I, sau a tuturor în general –, cât și date referitoare la organizarea seminarului în perioada lui noviciat sunt scrise de însuși mitropolitul Veniamin în testamentul său: „...la Socola în locul monahiilor am adunat 60 de copii tineri, fii de preoți, în vârsta nevinovăției, le-am așezat profesori de gramatică românească și latină. De caligrafie, aritmetică, istorie universală, logică, filosofie și retorică, în scop dianadins am adus din deosebite părți bărbați vrednici. Le-am

rânduit învățător duhovnicesc de a deprinde rânduiala bisericească, înțelegerea sfintelor scripturi și alcătuire de cuvinte morale spre a le rosti norodului în biserică, asemenea învățător de cântările bisericești după teoria psaltichiei și toată această lucrare s-au întărit de fericitul întru pomenire Domnul Moruz cu luminatele sale hrisoave” (Costachi, 1887).

Cu toate că numărul elevilor acestei noi instituții școlare este fixat de mitropolit la 60, nu avem nici o dovadă că acesta ar fi numărul primilor seminariști, al celor care au inaugurat primele cursuri. În acest caz, de referință este lucrarea lui Constantin Erbiceanu care, într-una din paginile sale se întreabă: „Cu câți elevi a început școala?” și tot el este cel care răspunde: „Nu se știe.” (Erbiceanu, 1885). Dovezile lipsesc și în privința argumentării expresiei mitropolitului: „în vârsta nevinovăției”, căci găsim pe Isaia arhimandritul zis Giușcă, mai întâi elev în momentul înființării seminarului iar mai apoi, în anul 1809 este amintit ca profesor (Adamescu, 1904).

CONCLUZII

Seminarul de la Socola era o școală exclusivistă prin faptul că erau acceptați doar băieții a căror tați erau sau au fost preoți. Acest lucru este stipulat atât de domnitorul Moruzzi în hrisovul de la 1 septembrie 1803, cât și de mitropolitul Veniamin în testamentul său. Un alt fapt ce trebuie menționat este acela că numele instituției școlare era cel de: „Școală de Catihisie” sau „Școală pentru învățătura feciorilor de preoți” Adamescu (1904). Se ridică în acest caz fireasca întrebare: *De ce doar fii preoților puteau urma cursurile acestei școli?* Există în acest sens două ipoteze. Prima dintre ele face referire la situația financiară a preoților, la faptul că își puteau ține copii la școală plătind evident diferite sume pecuniare sau chiar poate oferind produse pentru uzul intern al instituției. Am menționat acest caz pentru că situația a persistat în timp până în zilele noastre. Astfel, există mărturiile ale preoților ce au terminat studiile la Seminarul Veniamin, atât când el funcționa la Iași, cât și la Neamț, ei având obligația de a aduce de acasă diferite produse și în același timp de a presta diferite munci (atât agricole, cât și administrative).

Există și o a doua ipoteză pentru care erau acceptați doar copii clericilor. Astfel, ne putem imagina că acești tineri aveau un contact permanent cu biserica, viața lor desfășurându-se în curtea ei, prin acest lucru însușindu-și multe dintre tainele acestei slujiri, iar acest fapt constituia un avantaj în viitoarele lor formare duhovnicească.

Seminarul de la Socola, iar mai apoi de la Iași, are o activitate de peste două decenii. Cu toate că au existat și întreruperi ale acestei activități – perioada războaielor mondiale – unitatea de învățământ a

funcționat și în perioada regimului comunist. Această școală există și astăzi sub numele de Seminarul „Veniam Costachi” și regăsește în apropierea mănăstirii Neamț, fiind astăzi un liceu modern. Importanța acestei școli este dată nu doar de vechimea și continuitatea ei, ci de nenumăratele personalități ale lumii laice și bisericești ce s-au format în cadrul ei.

BIBLIOGRAFIE

- [1] ***, (1848). Trăsături din viața mitropolitului Veniamin. *Foae petru minte, inimă și literatură*, nr. 4;
- [2] Adamescu, Gh., (1904). *Istoria Seminarului „Veniamin” din Iași (1803-1903)*, Institutul de arte grafice „Carol Göbl”, București;
- [3] *Albina Românească* nr. 14, (1834);
- [4] Asachi, G., (1858). *Cvestia învățătorei publice în principatul Moldovei*, Iași;
- [5] Bobulescu, C., (1933). *Din viața Mitropolitului Veniamin Costachi*, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, Chișinău;
- [6] Costachi, V., (1887). Testamentul Mitropolitului Veniamin, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5, anul XI, pp. 395-409;
- [7] Erbiceanu C., (1885). *Istoria Seminarului Veniamin din Monastirea Socola, fondat la 1804 – precedat de o scurtă privire asupra învățământului religios din Moldova de la timpurile Domnului Vasile Lupu*, Tipografia H. Goldner, Iași;
- [8] Idem, (1888). *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București;
- [9] Ghibănescu, Gh., (1903). *Centenarul Socolei*, Tipografia editoare „Dacia” Iliescu, Grossu & Comp., Iași;
- [10] Istrati, N., (1858). *Queation de l’Instruction publique en Maoldavie, précédée d’un aperçu historique sur les écoles*, Institut de l’Abeille, Jassy;
- [11] Urechia, V. A., (1892). *Istoria Școalelor de la 1800-1864*, tomul I, Imprimeria Statului, București.